

OSNOVNE ZNAČAJKE INTELEKTUALNOG KAPITALA U PROCESU UPRAVLJANJA I RAZVOJA LUČKIH UPRAVA REPUBLIKE HRVATSKE

Alen Jugović³⁹, Kristina Pilko Demirkiran⁴⁰ & Alen Host⁴¹

UDK / UDC: 005.336.4:656.615(497.5)

JEL klasifikacija / JEL classification: O34

DOI: <https://doi.org/10.22598/pi-be/2019.13.1.165>

Pregledni rad / Review

Primljeno / Received: 18. prosinca 2018. / December 18, 2018

Prihvaćeno za tisak / Accepted for publishing: 29. travnja 2019. / April 29, 2019

Sažetak

Komparativna prednost poslovnog subjekta u vrijeme današnje ekonomije definirana je intelektualnim kapitalom kojim svaki pojedini poslovni subjekt raspolaze. Osnovni cilj istraživanja je bio istražiti i dokazati međuzavisnost kvalitete upravljačkog kadra u poslovnom subjektu prema postizanju poslovne izvrsnosti. Naglasak se stavlja na razinu stručne sprema te adekvatno polje obrazovanja upravljačkog kadra u državnim i županijskim lučkim upravama. Metodama intervjuiranja i anketiranja istraživao se upravljački kadar – ravnatelji i predsjednici upravnih vijeća u 6 državnih lučkih uprava te 22 županijske lučke uprave. Rezultati pokazuju kako državne lučke uprave naspram županijskih prednjače u relevantnosti stručnih sprema upravljačkog kadra, što je odmah bilo primjetljivo u samom procesu istraživanja, gdje je prilikom same provedbe državni lučki kadar naspram županijskog shvatio važnost samog istraživanja i mogućnost napretka kroz dobivene smjernice. Moguće je zaključiti kako odgovarajućom stručnom spremom koja donosi odgovarajuća znanja i vještine, neovisno o spolu upravljačkog kadra, može se postići uspješnost rada lučkih uprava.

Ključne riječi: intelektualni kapital, lučka uprava, stručna sprema, zvanje, ravnatelj lučke uprave, predsjednik vijeća lučke uprave, Hrvatska.

³⁹ Prof. dr. sc. Alen Jugović, redovni profesor – dekan, Pomorski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska, E-mail: ajugovic@pfri.hr

⁴⁰ Kristina Pilko Demirkiran, univ.spec.oec., naslovni asistent, Pomorski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska

⁴¹ Prof. dr. sc. Alen Host, redovni profesor – dekan, Ekonomski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska

1. UVOD

Promjene na globalnom tržištu, tehnološke inovacije, minimiziranje troškova, sve jača konkurencija te novi smjerovi poslovanja doveli su do potrebe za stvaranjem novih vrijednosti poslovnog subjekta koji su se očitovali u koncepciji intelektualnog kapitala. Implementacija intelektualnog kapitala u poslovanje kao premisa za novu vrstu upravljanja dovelo je do bitnih promjena u samom načinu poslovanja i strateškog djelovanja poslovnih subjekata. Stvaranjem poslovanja temeljenog na intelektualnom kapitalu poslovni subjekti su primorani konstantno analizirati i prilagođavati na taj način stvoren lanac dodane vrijednosti. Nematerijalna imovina naspram materijalne imovine uzima vodeću ulogu pri vrednovanju vrijednosti poslovnih subjekata. U prošlosti se konkurentnost temeljila na jeftinoj radnoj snazi, tehnologiji, energiji i sirovinama te zatim automatizaciji dok danas uspješnost poslovanja se sve više očituje i ovisi o znanju. Znanje, kao nematerijalna imovina, vođeno upravljačkim kadrom koji razumije koncept intelektualnog kapitala (Wehrich i Koontz 1994), pretvara nevidljivu vrijednost poslovnog subjekta u vidljivu vrijednost kroz materijalne proizvode i usluge.

Sukladno tomu u ovom znanstvenom radu postavljena je radna hipoteza: ***uključivanje upravljačkog kadra u cjeloživotno učenje, kako bi se nadomjestili nedostaci odgovarajuće stručne spreme i specifičnih znanja na upravljačkim razinama u lučkim upravama, doprinijelo bi kvalitetnijim upravljanju i iskorištavanju intelektualnog kapitala lučkih uprava.*** Fokus rada je osvijestiti potrebu za nadograđivanjem, proširivanjem i stjecanjem novoga znanja upravljačkog kadra, kako bi se kvalitetnije upravljalo intelektualnim kapitalom s ciljem stvaranja dodatne vrijednosti.

Intelektualni kapital počinje se ozbiljnije proučavati i doživljavati kao neophodan sastav svake moderne ekonomije osamdesetih godina dvadesetog stoljeća kada je u Japanu objavljena prva knjiga „Mobilizing Invisible Asset“ autora Hiroyuki Itamija na japanskom jeziku te se u drugoj polovici osamdesetih pridružuju i drugi autori sa svojim djelima, poput Karl – Erik Sveibyja (1986.), „The know – How company“, David Teece objavljuje članak od naslovom „Profiting from Technical Innovation (Kolaković 2003). Iako se mora napomenuti kako još davne 1911. Frederick Taylor u djelu „The Principles of Scientific Management“ pokušao povezati znanje, vještine i iskustvo radnika (Bontis 2002). Pojam „intelektualni kapital“ prvi se puta koristi 1958.g. u članku, međutim ne misleći se pritom na današnje značenje pojma, već na pojam posjedovanja visokog kvocijenta inteligencije (Stewart 2001). Paul Romer, krajem osamdesetih godina prošlog stoljeća, razvija model nazvan „Nova teorija rasta“ ili „Endogena teorija rasta“, gdje je svijet podijelio u dva dijela – fizičke objekte i ideje. Objekti su naša okolina i podložni su zakonu opadajućih prihoda, dok znanje i ideje imaju beskonačan kapacitet i mogućnosti njihovog kreiranja te utječu na stvaranje novih vrijednosti (Kolaković, 2002). Romer u svojoj teoriji endogenog rasta prikazuje 4 osnovna inputa: kapital (mjereno u jedinici potrošnih dobara), rad (vještine kojima raspolaže zdravo ljudsko tijelo), ljudski kapital (formalna edukacija i trening radnika) i indeks razine tehnologije (Kolaković 2003). Prema Romeorovim shvaćanjima, države koje žele potaknuti ekonomski rast, moraju u svojim politikama poticati ulaganje u istraživanje i razvitak novih ideja, a ne u akumulaciju fizičkog kapitala te subvencionirati akumulaciju ukupnog ljudskog kapitala

na razini države (Kolaković 2003). Švedski znanstvenik Karl – Erik Sveiby je u svojim djelima „The Invisible Balance Sheet“ (1989. g. objavljena) i „Knowledge Management,“ (1990. g. objavljena), napravio ključan korak u razumijevanju i primjeni intelektualnog kapitala, gdje je objašnjavao kako bilanca poslovnog subjekta treba sadržavati i elemente nematerijalne imovine. Također Šveđanin, Leif Edvinsson, prvi direktor za intelektualni kapital na svijetu, definirao je skrivene vrijednosti tvrtke, te razvio model mjerenja skrivenih vrijednosti i alat za vrednovanje znanja (Edvinsson, 2003). Shvaćanjem kako je komparativna prednost poslovnog subjekta u novoj ekonomiji temeljena na intelektualnom kapitalu, cijeli niz ekonomista su izučavali i doprinijeli razvoju teorija intelektualnog kapitala.

2. OSNOVNE ZNAČAJKE INTELEKTUALNOG KAPITALA

Današnje poslovno okruženje svakodnevno se susreće s neprestanim promjenama, koje zahvaćaju sve sfere društva i neminovno utječu na kvalitetu života svakog pojedinca, bez obzira radilo se o privatnom ili poslovnom segmentu. Kvalitetno praćenje, po mogućnosti i predvođenje promjena, utječe na sve aspekte uspješnosti od pojedinca do mikro i makro poslovnih subjekata, pa do samog nacionalnog gospodarstva. Nova ekonomija (eng. New Economy) temeljena na nematerijalnim komponentama, do sada je kristalizirala tri temelja: upravljanje znanjem, intelektualni kapital i održivi razvoj (Sundač, Škalamera – Alilović, Babić 2016). Sve tri komponente utječu na stvaranje dodane vrijednosti. Upravljanje znanjem za cilj ima optimalno iskoristiti postojeće znanje, razvijati i modificirati isto te ga prenositi (North 2008), kao i sudjelovati u razvoju društva ne ugrožavajući prirodne sisteme (Buntak, Klopotan i Benčić 2013), a za cilj napretka samog društva kroz optimalno iskorištavanje intelektualnog kapitala.

2.1. Pojam intelektualnog kapitala

Pojmanje intelektualnog kapitala usko je vezano za povećanje blagostanja građana određenog društva. Napredak i prosperitet pojedine zemlje ovisi o svjesnosti i samom ulaganju u znanje, odnosno temeljima baziranim na znanju, kao glavnoj konkurentskoj prednosti u globalnom okruženju (Sundač, Škalamera – Alilović, Babić 2016). Prilikom definiranja intelektualnog kapitala i znanja, važno je napraviti distinkciju pojmova, gdje znanje postaje intelektualni kapital, odnosno imovina poslovnog subjekta, kada je svojom primjenom transformirano u vrijednost za poslovni subjekt. Specifičnost intelektualnog kapitala je u činjenici da se on stvara u trenucima intelektualno – kreativne aktivnosti koje su satkane od znanja, inovativnosti i/ili informacija (Babić, 2009). Ljudski potencijal pretočen u konkretni rad pokreće i povezuje sve ostale resurse u svrhu stvaranja dodane vrijednosti (Buble et al. 1997). Postoje mnoge definicije intelektualnog kapitala, tako da Edvinson i Malone (1997) navode kako je intelektualni kapital znanje koje može biti pretvoreno u profit.

Većina znanstvenika, poput Saint - Onge (1996), Sveiby (1997), Bontis (1998) i drugih, smatraju kako intelektualni kapital se sastoji od sljedećih komponenti: ljudskog

kapitala, strukturalnog kapitala, kojeg čine unutarnje okruženje i relacijskog ili potrošačkog kapitala, kojeg čini vanjsko okruženje.

Ljudski kapital (eng. Human Capital – HC) obuhvaća ne samo znanje radnika, već urođene i stečene kvalitete, kao što su: njihovo obrazovanje, iskustvo, nasljeđe i stavove prema životu, također obuhvaća profesionalne kompetencije, motivacije i vrijednosti koje radnik donosi u poslovni subjekt prilikom samog zapošljavanja. Menadžment poslovnog subjekta je zadužen za upravljanje navedenim atributima svakog pojedinca kako bi u svrhu ostvarenja cilja poslovnog subjekta usmjerio isto prema i za dobivanje vrijednosti koja se tada definira kao intelektualni kapital poslovnog subjekata i ostaje u trajnom vlasništvu, za razliku od znanja i ostalih atributa koji su neobrađeni neprenosivo vlasništvo radnika. Intelektualni kapital generira trošak sve do momenta dok nije stvoren višak vrijednosti, odnosno kapitalizacija istog (Sundać i Švast 2004).

Strukturalni kapital (eng. Structural Capital – SC) predstavlja sve što je stvoreno dosadašnjim radom radnika, a poslovni subjekt čini jedinstvenim: intelektualno vlasništvo i organizacijski procesi. Intelektualno vlasništvo obuhvaćaju patenti, industrijski dizajn, žig, licence, proizvodi zaštićeni autorskim pravima, software i drugo (Državni zavod za intelektualno vlasništvo 2018), dok organizacijski procesi obuhvaćaju organizacijsku klimu i kulturu, organizacijski koncepti, organizacija poslovanja, planovi, strategije, priručnici, sustavi za komunikaciju, marketing – informacijski sustav i drugo (Babić i Frančišković 2011). S obzirom kako je strukturalni kapital moguće kvantificirati i vrijednosno odrediti, predstavlja infrastrukturu određenog poslovnog subjekta koji utjelovljuje ljudski kapital, koji se očituje kroz strukturu, strategiju te korporativnu kulturu i norme poslovnog subjekta (Saint-Onge 1996).

Relacijski ili potrošački kapital (eng. Customer Capital – CC) čine tržišni potencijal koji se očituje u proizvodu ili usluzi koje udovoljavaju željama kupaca (Crosby 1996), baze podataka o klijentima i konkurentima, klijenti i sam međuodnos poslovnog subjekta i vanjskih faktora (klijenata, konkurenata, partnera, javnosti). Opstanak poslovnog subjekta ovisi o kvalitetnoj komunikaciji s čimbenicima relacijskog kapitala. Poslovni subjekt koji ne dovede u ravnotežu ljudski i strukturalni kapital, neće biti u mogućnosti ostvariti uspjeh kod treće karike lanca, što znači da će klijent biti na gubitku (Saint-Onge 1996).

Intelektualni kapital je kompleksan pojam čija uspješnost u samom poslovnom subjektu zavisi o kvaliteti i količini korelacije ljudskog, strukturalnog i relacijskog kapitala. Što su veze kompleksnije, snažnije i veće, stvara se veća dodana vrijednost i raste vrijednost poslovnog subjekta (Pulić i Kolaković 1999). Ne postoje na tržištu dva poslovna subjekta s istim praksama i načinima upravljanja (Dessler 2015) i upravo razumijevanje navedenog kod upravljačkog kadra može bitno doprinijeti konkurentskoj prednosti na tržištu.

2.2. Metode vrednovanje intelektualnog kapitala

U doba nove ekonomije, gdje uspjeh poslovanja ovisi o nematerijalnim čimbenicima te također, teško mjerljivim čimbenicima, javio se problem načina vrednovanja i kvantificiranja intelektualnog kapitala.

Luthy (1998) i Williams (2000) klasificirali su nekoliko metoda vrednovanja intelektualnog kapitala:

Izravne metode izračuna intelektualnog kapitala (eng. Direct Intellectual Capital methods, DIC) - Identificiraju se i procjenjuju vrijednosti pojedinih komponenti intelektualnog kapitala.

Tržište metode kapitalizacije (eng. Market Capitalization Methods, MCM) - Baziraju se na razlici vrijednosti poslovnog subjekta prema knjigovodstvenoj i tržišnoj vrijednosti.

Povrat na investirano (eng. Return On Assets, ROA) - Metode kalkulacije koje u obzir uzimaju ostvarenu dobit u odnosu na uložena sredstva. Rezultati se uspoređuju sa prosjekom u industrijskoj grani ili sa sličnim poslovnim subjektima.

Metoda bodovanja (eng. Scorecard Methods, SC) – određenim komponentama se dodjeljuju bodovi te se zatim u određene kartice stanja ili prikazuje u grafičkom obliku.

Način vrednovanja intelektualnog kapitala ovisi o svakom poslovnom subjektu pojedinačno, i na istome ovisi kojoj metodi će se u praksi prikloniti ili će se unutar poslovnog subjekta razviti jedinstvena, specifična metoda mjerenja intelektualnog kapitala.

2.3. Efikasnost intelektualnog kapitala

Intelektualni potencijal poslovnog subjekta, predstavljen kroz kvalifikacijski potencijal ljudskih resursa, postaje vrijedan u onom trenutku kada stvora dodanu vrijednost za poslovni subjekt. Kako financijski kapital (eng. Capital Employed - CE) i intelektualni kapital (eng. Intellectual Capital – IC) su dva ključna resursa u ravnopravnom položaju, neophodno je pratiti njihovu uspješnost. Metodom VAIC (eng. Value Added Intellectual Coefficient) prati se i mjeri uspješnost intelektualnog kapitala.

Metoda VAIC se započinje sa stavljanjem u korelaciju poslovnog rezultata – dodane vrijednosti (eng. Value Added – VA) te se svakog od resursa. Svi potrebni podaci mogu se pronaći u standardnim poslovnim izvještajima (račun dobiti i gubitka). Navedenim izračunom dobijemo indikatore efikasnosti, i to efikasnosti fizičkog i financijskog kapitala (eng. Capital Employed Efficiency – CEE) i efikasnost intelektualnog kapitala (eng. Intellectual Capital Efficiency – ICE), odnosno efikasnost ljudskog kapitala (eng. Human Capital Efficiency – HCE) i efikasnost strukturnog kapitala (eng. Structural Capital Efficiency – SCE), pri čemu je efikasnost strukturnog kapitala obrnuto proporcionalan efikasnosti ljudskog kapitala. Ukupna efikasnost ili intelektualna sposobnost poslovnog subjekta dobiva se zbrojem svih navedenih indikatora pri čemu se dobije jedinstveni indikator, VAIC, koji pokazuje koliko je nove vrijednosti stvoreno po svakoj novčanoj jedinici uloženoj u resurs (Hrvatska gospodarska komora 2003).

Viši indikator pokazuje sposobnost menadžmenta u upravljanju potencijalom intelektualnog kapitala, međutim metoda VAIC ne daje odgovore i upute ukoliko je potrebno restrukturiranje postojećih resursa, već je samo smjernica, odnosno alat kojim se menadžment služi za poboljšanje poslovanja, neophodno ju je koristiti u kombinaciji s ostalim metodama mjerenja uspješnosti poslovnog subjekta.

3. ULOGA INTELEKTUALNOG KAPITALA U UPRAVLJANJU I RAZVOJU LUČKIH UPRAVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

S obzirom na geografsko – strateški položaj Republike Hrvatske i prirodne karakteristike, Republika Hrvatska igra važnu ulogu u svim prometnim pravcima Europe. Međusobna ovisnost različitih grana prometa (pomorski, željeznički, cestovni, zračni, telekomunikacijski, poštanski, cjevovodni promet) dovodi do pitanja uspješnosti upravljanja intelektualnim kapitalom kao preduvjetom sinergijskog razvoja prometnih grana promatranih na mikro i makro razini u sustavu razvoja gospodarstva države.

3.1. Prometni intelektualni kapital

Prilikom kreiranja prometnih usluga četiri su temeljna čimbenika (Zelenika 2001): prometna infrastruktura, prometna suprastruktura, predmeti rada i intelektualni kapital. Prometnu infrastrukturu čine prometni putovi, objekti, uređaji koji služe proizvodnji prometne usluge te regulaciji prometa, a predstavlja, uz opskrbu energijom, jezgru gospodarske infrastrukture kao faktor proizvodnje prometnih usluga. Prometnu suprastrukturu čine transportna i prekrcajna sredstva koja koristeći prometnu infrastrukturu omogućuju realizaciju prometne usluge. Predmetom rada mogu biti razne stvari, putnici, živa životinje, tereti, roba, kontejneri, energija (...) i kroz njih se očituje temeljna svrha i cilj proizvodnje prometne usluge prijevozom, prijenosom, manipulacijom istih. Zelenika, Pavlić i Pupovac (2002) navode posebnu definiciju prometnog intelektualnog kapitala koja definira prometni intelektualni kapital kao skup radnika mikro, makro i mega prometnog sustava sa svojim specifičnim znanjima, vještinama, sposobnostima(...), transportnih i informacijskih tehnologija, informacija o potencijalnim korisnicima usluga, konkurenciji te kvaliteti odnosa na svim razinama prometnih tržišta. Balansom i sinergijom svih navedenih čimbenika stvara se nova vrijednost koja u konačnici rezultira stvaranjem novog prometnog intelektualnog kapitala. Nedostatom jednog čimbenika nije moguće ostvariti novu vrijednost i razvoj intelektualnog kapitala.

3.2. Upravljačka struktura lučkih uprava u Republici Hrvatskoj

Djelatnost lučkih uprava spada pod granu pomorskog prometa, pod koje spada morsko brodarstvo, lučka djelatnost i logističke djelatnosti (Zelenika, Pavlić i Pupovac, 2002).

Luke u Republici Hrvatskoj (u nastavku: RH) se dijele na luke otvorene za javni promet i luke za posebne namjene, koje mogu biti otvorene za međunarodni promet i luke otvorene za domaći promet. Republika Hrvatska radi upravljanja, gradnje i korištenja luke otvorene za javni promet, koja je od osobitog interesa za državu, osniva lučke uprave. Uredbu o osnivanju lučke uprave donosi Vlada RH te se na rad lučkih uprava primjenjuju propisi o ustanovama. Djelatnosti lučkih uprava regulirane su *Zakonom o pomorskom dobru i morskim lukama*. Tijela lučke uprave zaduženi za upravljanje su *Upravno vijeće i ravnatelj*. Upravnim vijećem upravlja predsjednik, imenovan od strane Vlade RH, a mandat članova upravnog vijeća i predsjednika traje 4 godine, način biranja istih reguliran je zakonom. Ravnatelj lučke uprave imenovan je na temelju natječaja od strane Upravnog

vijeća na vrijeme od četiri godine. Ravnatelj predlaže Upravnom vijeću ustroj, potreban broj i sastav stručno – tehničkog osoblja. Ravnatelj i stručno – tehničko osoblje sklapaju ugovor o radu s Upravnim vijećem (Zakon.hr 2018). Ravnatelj ima prava i obveze propisane zakonom. Način prihodovanja u lučkim upravama regulirano je zakonom.

Državnih lučkih uprava u RH osnovano je šest: Rijeka, Zadar, Šibenik, Split, Ploče i Dubrovnik (Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture 2018). Način upravljanja lučkom upravom ovisi o više faktora, krenuvši od namjene luke, veličine područja, ustroja i dr., te plana i nacionalnog interesa razvoja iste, gdje Vlada na čelu države ima ključnu ulogu prilikom donošenja odluka o ulaganjima u razvoj luka, stvarajući na taj način glavne preduvjete za kontinuirani rast i razvoj (Jugović, Lončar & Jolić 2012).

Trenutno je u RH osnovano dvadeset i dvije županijske lučke uprave: Lučka uprava Šibensko-kninske županije, Splitsko-dalmatinske županije, Dubrovačko-neretvanske županije, Županijska lučka uprava Zadar, Dubrovnik, Novi Vinodolski, Crikvenica, Bakar – Kraljevica – Kostrena, Opatija – Lovran – Mošćenička draga, Krk, Cres, Mali Lošinj, Rab, Korčula, Vela luka, lučka uprava Umag – Novigrad, Pula, Rabac, Rovinj, Poreč, Senj, Novalja (Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture 2018). Zbog županijskog ili lokalnog interesa za područje svake županije može se osnovati više lučkih uprava na zahtjev općinskog ili gradskog vijeća, u kojem slučaju podnositelji zahtjeva su i suosnivači uz županiju, a odluku donosi županijska skupština. Upravljanje županijskim i lokalnim lukama je decentralizirano, svojim djelatnostima sukladno zakonu orijentirane su k ostvarenju županijskih i lokalnih interesa i ciljeva. Prednost uspješnog i racionalnog upravljanja navedenim lučkim upravama (Jugović & Lončar 2008) trebala bi biti u fleksibilnosti i autonomiji donošenja odluka te samo planiranje i raspolaganje intelektualnim kapitalom, kao i lakša analiza i kontrola postojećih poslovnih procesa.

4. ANALIZA KOMPETENTNOSTI UPRAVLJAČKOG KADRA U LUČKIM UPRAVAMA SA SVRHOM STJECANJA DODATNE VRIJEDNOSTI KROZ VRIJEDNOST INTELEKTUALNOG KAPITALA

Kako bi se došlo do što kvalitetnijih spoznaja o kompetentnosti upravljačkog kadra u lučkim upravama provelo se kvantitativno istraživanje. Prikupljali su se podaci o ravnateljima i predsjednicima upravnih vijeća šest državnih lučkih uprava i dvadeset i dvije županijske i lokalne lučke uprave. Prilikom prikupljanja rezultata javio se problem prikupljanja podataka na županijskoj i lokalnoj razini, dok upravljački kadar državne razine je afirmativno pristupio istraživanju.

Upravljačka uloga traži mnoštvo multidisciplinarnog znanja, vještine upravljanja i upotrebu suvremenih informacijsko – komunikacijskih tehnologija (Perić Hadžić, Jugović & Lončar 2010). Ukoliko se promatra struktura zvanja u lučkim upravama na svim razinama, može se doći do zaključka kako lučke uprave nemaju adekvatno educiran upravljački kadar (Tablica 1.). Međutim, neminovno treba razlučiti ravnatelje lučkih uprava od predsjednika Upravnih vijeća lučkih uprava. Ravnatelji lučkih uprava biraju se putem javnih natječaja u kojima je propisana stručna sprema, a predsjednici Upravnog vijeća dolaze na pozicije političkim instaliranjima od strane

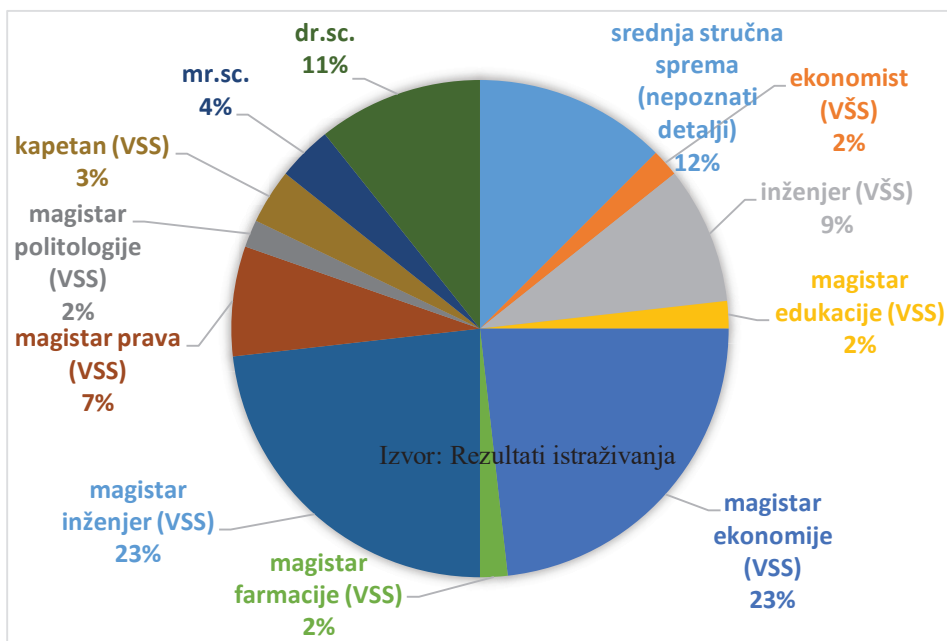
Vlade, odnosno Županije (osnivačkog tijela). Tablica prikazuje popis zvanja, i razinu stručne spreme, no zbog preglednosti sva inženjerska zvanja su sabrana pod istom titulom te zvanje magistar edukacije je navedeno, s obzirom da nije poznato područje kojim se osoba bavi, a dolazi iz domene osnovnoškolskog ili srednjoškolskog obrazovanja. Također, zvanje „kapetan“ ne postoji u akademskom nazivlju, međutim s obzirom na specifičnost radnog mjesta uvršten je na popis.

Tablica 1. Popis upravljačkog kadra lučkog uprava po zvanju

LUČKE UPRAVE - ukupno upravljački kadar			
ZVANJE	DRŽAVNE	ŽUPANIJSKE LOKALNE	UKUPNO
srednja stručna sprema (nepoznati detalji)	-	7	7
ekonomist (VŠS)	-	1	1
inženjer (VŠS)	-	5	5
magistar edukacije (VSS)	-	1	1
magistar ekonomije (VSS)	2	11	13
magistar farmacije (VSS)	-	1	1
magistar inženjer (VSS)	4	9	13
magistar prava (VSS)	-	4	4
magistar politologije (VSS)	-	1	1
kapetan (VSS)	1	1	2
mr.sc.	1	1	2
dr.sc.	4	2	6

Izvor: Rezultati istraživanja

Pregledom Grafikona 1. vidljivo je kako u istim omjerima na popisu zvanja prednjače magistri ekonomije i inženjeri, a zabrinjavajuća je činjenica kako na trećem mjestu se nalazi upravljački kadar sa srednjom stručnom spremom, da bi se u jednom postotku i na četvrtom mjestu odmah dijametralno suprotno našli doktori znanosti, kojih bi po znanju i kompetentnosti trebali biti u znatno većem broju od prethodnika, a između ostalog postavlja se pitanje, bez obzira na životno dosadašnje iskustvo koliko primjenjivog znanja i vještina imaju osobe srednje stručne spreme u donosu na zahtjeve upravljačkih pozicija.

Grafikon 1. Popis upravljačkog kadra lučkih uprava po zvanju u postocima

4.1. Analiza stručne spreme ravnatelja državnih i županijskih Lučkih uprava

Ravnatelji lučkih uprava biraju se po raspisanom javnom natječaju od strane Upravnog vijeća. Biraju se na razdoblje od četiri godine i mogu biti ponovno izabrani. U javnom natječaju su napisani svi uvjeti koje ravnatelj mora zadovoljiti za obnašanje raspisane funkcije i u natječajima novijeg datuma stoji kako minimalna stručna sprema ravnatelja mora biti viša ili visoka s određenim brojem godina iskustva. Ravnatelji državnih lučkih uprava imaju svu potrebnu stručnu spremu (Tablica 2.), s obzirom kako posebice doktori znanosti imaju kombinacije nekoliko studijskih programa poput prava, brodstrojarstva i ekonomije, zatim ekonomije i pomorstva, a i ostali ravnatelji državnih lučkih uprava imaju adekvatna zvanja poput kombinacije magisterija iz ekonomije i kapetanskog zanimanja, gdje je neophodno uz teoriju i odraditi praksu kako bi se stekla kapetanska titula. Lučke uprave županijskog značaja još u svojim redovima imaju dva ravnatelja sa srednjom stručnom spremom, a najbrojniji su magistri ekonomije kojih je ukupno osam od dvadeset i dva ravnatelja. Doktora znanosti nema na poziciji ravnatelja županijskih lučkih uprava te je samo jedan kapetan.

Tablica 2. Popis ravnatelja lučkih uprava po zvanju

LUČKE UPRAVE		
ZVANJE	DRŽAVNE	ŽUPANIJSKE LOKALNE
srednja stručna sprema (nepoznati detalji)	-	2
inženjer (VŠS)	-	2
magistar ekonomije (VSS)	2	8
magistar prava (VSS)	-	1
magistar inženjer (VSS)	2	7
magistar (edukacija, VSS)	-	1
kapetan (VSS)	-	1
dr.sc.	2	-

Izvor: Rezultati istraživanja

4.2. Analiza stručne spreme predsjednika Upravnih vijeća državnih i županijskih Lučkih uprava

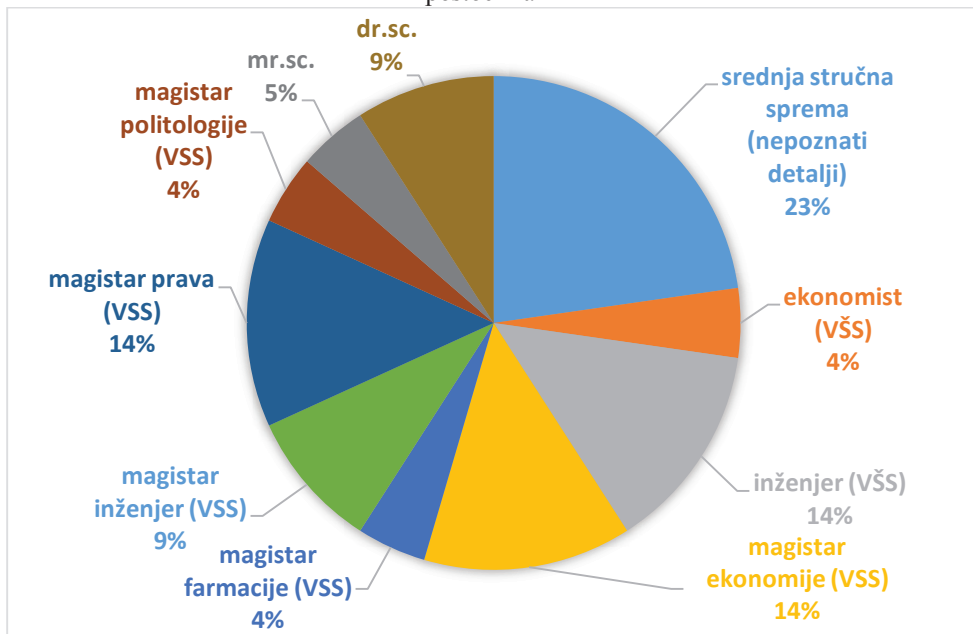
Predsjednike državnih lučkih uprava imenuje Vlada, a predsjednike županijskih i lokalnih lučkih uprava imenuje župan. Slobodno se može zaključiti kako je funkcija predsjednika politička te kako se kandidati imenuju iz reda podobnih stranačkih dužnosnika ili simpatizera. Kada se govori o funkcijama predsjednika državnih lučkih uprava može se zaključiti, da bez obzira na političku konotaciju, predsjednici u potpunosti zadovoljavaju svojim stručnim spremama i zvanjima funkcije na koje su izabrani. Iz Tablice 3. može se iščitati kako na državnoj razini dva predsjednika imaju zvanje doktora znanosti i to iz područja pomorstva, jedan je magistar inženjer pomorstva, dok drugi inženjer dolazi iz oblasti šumarstva, gdje se postavlja pitanje kompetencije i tek u ovom izoliranom slučaju dolazi u pitanje politička konotacija, dok i jedna magistar znanosti dolazi iz područja pomorstva te zadovoljava znanjem i vještinama navedenu funkciju.

Tablica 3. Popis predsjednika Upravnih vijeća lučkih uprava po zvanju

LUČKE UPRAVE - Predsjednici Upravnog vijeća		
ZVANJE	DRŽAVNE	ŽUPANIJSKE LOKALNE
srednja stručna sprema (nepoznati detalji)	-	5
ekonomist (VŠS)	-	1
inženjer (VŠS)	-	3
magistar edukacija (VSS)	-	-
magistar ekonomije (VSS)	1	3
magistar farmacije (VSS)	-	1
magistar inženjer (VSS)	2	2
magistar prava (VSS)	-	3
magistar politologije (VSS)	-	1
kapetan (VSS)	-	-
mr.sc.	1	1
dr.sc.	2	2

Izvor: Rezultati istraživanja

Prilikom samog istraživanja najveći problem je predstavljalo istražiti zvanja predsjednika Upravnih vijeća iz nepoznatih razloga. Rezultati, kako prikazuje Grafikon 2, pokazuju zabrinjavajuću činjenicu, gdje je 23% predsjednika Upravnih vijeća samo sa srednjom stručnom spremom i samo za jednog od osam predsjednika se zna kako je srednja ugostiteljsko – turistička škola, što dovodi do zaključka kako na županijskoj razini predsjednici nemaju adekvatno zvanje, niti vještine za obnašanje funkcije predsjednika Upravnog vijeća. Magistri prava i magistri ekonomije zastupljeni su u jednakom broju i njihov udjel iznosi 14% za svako zvanje, zatim slijede magistri inženjeri i doktori znanosti s po 9% zastupljenosti. Doktori znanosti su iz područja ekonomije i pomorstva. Zanimljivo je promotriti kako predsjednika Upravnih vijeće ima najrazličitijih zvanja i dolaze iz različitih područja, poput magistra agronomije, inženjera geologije, magistra farmacije, magistra politologije, što pokazuje kako odabir se nije temeljio na stručnosti i znanju, već na političkoj podobnosti, što bi kod kompleksnih i strateško važnih poslova Lučkih uprava trebala biti iznimka, a ne pravilo, kao što je to vidljivo u imenovanjima predsjednika Upravnih vijeća lučkih uprava u trenutku istraživanja.

Grafikon 2. Popis predsjednika Upravnih vijeća županijskih lučkih uprava po zvanju u postocima

Izvor: Rezultati istraživanja

5. ZAKLJUČAK

Kada je Francis Bacon izgovorio „Znanje je moć“ nije niti slutio koliko će značenje i snagu imati rečenica nakon četiri stoljeća. Slobodno se može reći kako je intelektualni kapital postao najvažniji čimbenik poslovnog subjekta u svrhu ostvarenja dodane vrijednosti i konkurentskog djelovanja na tržištu. Svijest o upravljanju ljudskim resursima dovodi do stvaranja novih smjerova kako u ekonomskoj, tako i u znanosti o psihologiji. Izučavanje motivacije ljudskih faktora, izostravanje kreativnosti pojedinca u radnoj okolini te modeli implementiranja intelektualnog kapitala u poslovanje postaju premisa menadžmenta u planiranju upravljanja poslovnim subjektom. Obrazovne ustanove postaju svjesne važnosti implementacije teoretskih znanja u praksi te važnosti konstante potrebe za nadogradnjom znanja na svim razinama.

Upravljački kadar lučkih uprava, Upravno vijeće, Predsjednik, upravno vijeća, Ravnatelj, direktno su odgovorni za upravljanje najprije samom lučkom upravom, zatim lukom i lučkim područjem u skladu sa zakonom. Također, odgovorni su za rast i razvoj poslovanja bez obzira u čijoj nadležnosti se nalazi lučka uprava. Isti moraju biti svjesni kako primarno znanje stečeno u formalnoj naobrazbi bez obzira na stupanj stručne sprema

tek je početni temelj za nadogradnju i proširenjem interesa na područja koja možda i nisu bila pokrivena formalnim obrazovanjem. Upravljački kadar postaje svjestan koja se odgovornost krije iza kormila upravljanja te kako su upravo oni odgovorni za razvoj poslovnog subjekta sa svim svojim znanjem i menadžerskim sposobnostima te kako konačna bilanca će neminovno sadržavati i element intelektualnog kapitala u sažimanju konačne vrijednosti poslovnog subjekta.

Istraživanje je pokazalo kako lučkim upravama upravljaju radnicima koji su djelomično educirani obnašanje upravljačkih uloga u lučkim upravama, čime je i potvrđena postavljena hipoteza gdje je neophodno uključivanje upravljačkog kadra u cjeloživotno učenje, kako bi se nadomjestili nedostaci odgovarajuće stručne spremne i specifičnih znanja na upravljačkim razinama u lučkim upravama. Navedeno bi doprinijelo kvalitetnijim upravljanjem i iskorištavanjem intelektualnog kapitala lučkih uprava te bi upravljački kadar tada bio u mogućnosti se pro aktivno prilagođavati novonastalim promjenama kako na mikro, tako i na makro tržištima iskorištavajući svoje znanje s više različitih područja u svrhu stjecanja dobiti za svoj poslovni subjekt, čime bi direktno utjecali na rast i razvoj ne samo lučkih uprava kojima upravljaju već i strateškim pitanjima važnim za cjelokupni razvoj područja na kojima djeluju. Istraživanje je pokazalo nedostatak znanja iz područja ekonomije i posebice nedostatak znanja iz područja pomorstva.

Činjenicu kako se na određene upravljačke pozicije u lučkim upravama dolazi političkim putem treba iskoristiti kao komparativnu prednost, gdje se zakonom može regulirati razina stručnosti koju svaki pojedini upravljački član mora imati, kao i obvezu usavršavanja, cjeloživotnog učenja, u području iz kojeg je neophodno potrebno znanje kako bi upravljanje rezultiralo zadovoljavajućim rezultatima. Istim se stvara i određena dodana vrijednost, odnosno dodatna uporaba intelektualnog kapitala na visokoškolskim ustanovama koje su u mogućnosti prepoznati potrebe i ponuditi dodatne edukacije i specijalizacije upravljačkom kadru lučkih uprava po najvišim standardima. Svime navedenim Vlada RH ima direktnu moć upravljanja u svrhu ostvarenja gospodarskog rasta i zadovoljstva građana. Identificiranjem mogućnosti dodatne edukacije i mobilizacije znanja, jača se konkurentnost i jača se stabilnost, što u konačnici utječe na sve aspekte poslovanja na području cijele države.

LITERATURA:

1. Babić, M. & Frančišković, I. (2011) *'Menadžment intelektualnog kapitala osiguravajućeg društva'*, Ekonomski fakultet u Rijeci, Rijeka.
2. Babić, M. (2009) 'Intelektualni kapital u funkciji unapređenja korporativnog imidža uslužnih djelatnosti' Doktorski rad, Ekonomski fakultet, Rijeka.
3. Bontis, N. (1998) 'Intellectual capital: an explanatory study that develops measures and models', *Management Decision*, vol. 36, No. 2, pp. 63–76.
4. Bontis, N. (ed.) (2002) *Worlds Congress on Intellectual Capital Readings*, Routledge, New York.

5. Buble, M., Cingula, M., Dujančić, M., Dulčić, Ž., Ljubić, F., Mencer, I., Pučko, D., Singer, S., Tipurić, D. & Zan, L. (1997) 'Strategijski management', Ekonomski fakultet, Split.
6. Buntak, K., Klopotan, I. & Benčić, A. (2013) 'Analiza upravljanja čimbenicima relacijskog kapitala u funkciji povećanja konkurentnosti poduzeća', 14. Međunarodni simpozij o kvaliteti „Kvalitetom protiv recesije“: zbornik radova', Hrvatsko društvo menadžera kvalitete, Zagreb, pp. 113-122.
7. Crosby, P.B. (1996) 'Kvaliteta je besplatna', Privredni vjesnik, Zagreb.
8. Dessler, G. (2015) 'Upravljanje ljudskim potencijalima', MATE d.o.o., Zagreb.
9. Državni zavod za intelektualno vlasništvo, O intelektualnom vlasništvu. Dostupno na: <https://www.dziv.hr/hr/intelektualno-vlasnistvo/o-intelektualnom-vlasnistvu> (pristupljeno 29. listopada 2018.)
10. Edvinsson, L. (2003) 'Korporacijska longituda', Differo, Zagreb.
11. Edvinsson, L., Malone, M. (1997) 'Intellectual Capital: realizing your company's true value by finding it's hidden brainpower', Harper Business, New York.
12. Hrvatska gospodarska komora (2003) 'Uspješnost u hrvatskom gospodarstvu', Hrvatska gospodarska komora - Zajednica za unapređenje intelektualnog kapitala, Zagreb.
13. Jugović, A., Lončar, S. (2008) 'Model racionalnog upravljanja pomorsko putničkim lukama Republike Hrvatske', *Ekonomska misao i praksa*, vol. 5, No. 1, pp. 3-26.
14. Jugović, A., Lončar, S., Jolić, N. (2012) 'Mogući modeli upravljanja županijskim morskim lukama u RH', *Pomorstvo*, vol. 26, No. 1, pp. 45-62.
15. Kolaković, M. (2003) 'Teorija intelektualnog kapitala', *Ekonomski pregled*, vol. 54, No. 11-12, pp. 925-944.
16. Kolaković, M. (2002) 'Teorijske osnove koncepcije intelektualnog kapitala', *Znanje – temeljni ekonomski resurs*.
17. Luthy, D.H. (1998) 'Intellectual capital and its measurement', *Proceedings of the Asian Pacific Interdisciplinary Research in Accounting Conference (APIRA)*, Osaka, Japan, pp. 16-17.
18. Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, Lučke uprave. Dostupno na: <http://www.mppi.hr/default.aspx?id=661> (pristupljeno 24. listopada 2018.)
19. North, K. (2008) 'Upravljanje znanje, Vođenje poduzeća usmjereno prema znanju', Naklada slap, Jastrebarsko.
20. Pulić, A., Kolaković, M. (1999) 'Intelektualni kapital poduzeća', U: Tipurić, D. (ed.), *Konkurentna sposobnost poduzeća*, Sinergija, Zagreb, pp. 175-190.
21. Perić Hadžić, A., Jugović, A., Lončar, S. (2010) 'Primjena elektroničkoga poslovanja na upravljanje morskim lukama Republike Hrvatske', *Ekonomski pregled*, vol. 61, No. 5-6, pp. 271-292.
22. Saint - Onge, H. (1996) 'Tacit knowledge: the key to strategic alignment of intellectual capital', *Strategy and Leadership*, vol 24, No. 2, pp. 10-14.
23. Stewart, T. (2001) 'Intellectual capital: Ten Years Later, How far We've Come', *Fortune*, vol. 143, pp. 192-193.

24. Sundać, D., Škalamera – Alilović, D. & Babić, M. (2016) '*Poslovno okruženje i intelektualni kapital*', Ekonomski fakultet u Rijeci, Rijeka.
25. Sundać, D., Švast, N. (2004) 'Clusteri - sustavi znanja i inovacije', *Informatologia*, vol. 37, No. 2, pp. 116-121.
26. Sveiby, K.E. (1997) 'The New Organizational Wealth: Managing and Measuring Knowledge-based Assets', Barrett-Kohler, San Francisco.
27. Weirich, H. & Koontz, H. (1994) '*Menadžment*', MATE d.o.o, Zagreb.
28. Williams, M. (2000) 'Is a company's intellectual capital performance and intellectual capital disclosure practices related? Evidence from publicly listed companies from the FTSE 100', *McMasters Intellectual Capital Conference, January 2001*, Hamilton, Ontario, Canada.
29. Zakon.hr, Zakon o pomorskom dobru i morskim lukama. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/505/Zakon-o-pomorskom-dobru-i-morskim-lukama> (pristupljeno 30. listopada 2018.)
30. Zelenika, R., Pavlić, H. & Pupavac, D. (2002) 'Intelektualni kapital u funkciji razvoja prometa Primorsko-goranske županije', *Pomorski zbornik*, Vol.40, no.1, pp. 481-510.
31. Zelenika, R. (2001) '*Prometni sustavi*', Sveučilište u Rijeci, Rijeka.

BASIC CHARACTERISTICS OF INTELLECTUAL CAPITAL IN THE PORT AUTHORITY MANAGEMENT AND DEVELOPMENT PROCESS IN THE REPUBLIC OF CROATIA

Alen Jugović⁴², Kristina Pilko Demirkiran⁴³ & Alen Host⁴⁴

Summary

The comparative advantage of a business entity in today's economy is defined by the intellectual capital that each business entity possesses. The basic aim of the research was to investigate and prove the interdependence of the quality of management in a business entity and achieving business excellence. Emphasis is placed on the level of vocational qualifications and an adequate field of management education in state and county port administrations. Methods of interviewing and surveying were used to investigate the management staff - directors and chairmen of the governing councils in 6 state port authorities and 22 county port authorities. The results show that the state port authorities lead, opposed to county port authorities, in the relevance of qualifications of management personnel, which was immediately noticeable in the research process itself. From the beginning of the study, the state port authority personnel understood the importance of the research itself and the possibility of progress through the obtained guidelines. It is possible to conclude that appropriate vocational training that results in appropriate knowledge and skills can enhance the performance of the port authorities, irrespective of the gender of the management.

Key words: *intellectual capital, port authority, professional qualification, vocation, Port Authority Director, President of the Port Authority Council, Croatia.*

JEL classification: *O34*

⁴² Alen Jugović, PhD, Full Professor – Dean, Faculty of Maritime Studies, University of Rijeka, Croatia, E-mail: ajugovic@pfri.hr

⁴³ Kristina Pilko Demirkiran, univ.spec.oec., Assistant, Faculty of Maritime Studies, University of Rijeka, Croatia

⁴⁴ Alen Host, PhD, Full Professor – Dean, Faculty of Economics and Business, University of Rijeka, Croatia